

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies tertius et quartus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

De S. Candido Vel Candida M. Romæ. Sylloge.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72907](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72907)

A Afri ponitur pro Africa, sed integra Martyrum nomina sic leguntur : Victoris, ... Sapargi, Urbani. In Gellonensi : Africa Victoris, ... Sapargi, Urbani. Martyrologi, qui viii et ix sæculo floruerunt, de his nihil tradiderunt.

et in aliis ali-
quot recentioribus.

2 Attamen eorum Martyrologiis aliqua de hisce deinde addita sunt. Nam in Appendice Adonis recte sic leguntur : In Africa, Victoris, Urbani, Sapargi. Grevenus in Usuardo sic edidit : In Africa Victoris, Urbani, Sapargi. Item codex Florentinus meminit Sanctorum martyrum Victoris et Spargi, pro Sa-

pargi. In duobus Bedæ codicibus auctis legitur : In Africa Victoris, Urbani. In aliis quoque, quos mitto, mentio est solius Victoris. Omnes etiam tres leguntur in Florario Ms., sed sine loco. Plura de his Martyribus dicenda non habemus. Seorsum passos puto a tribus sequentibus, qui in Martyrologiis sequuntur et continuo dabuntur, quia illis in omnibus accuratioribus Martyrologiis præponuntur voces et alibi. Castellanus Sapargum expresso nomine, et duos alios Martyrologio suo Universali inseruit.

AUCTORE
J. S.

DE SS. FELICE, AMPONO VEL AMPONIO, ET CASTO MM.

EX MARTYROLOGIIS.

In omnibus fere Martyrologiis, ex quibus supra tres Martyres dedi, mox alii tres sequuntur, non expresso Martyrii loco. Florentinus in textu sic habet : Et alibi Felicis, Amponi, et Casti. Codex Epternacensis plane consonat, uti et Blumanus. Modica differentia unius nominis est in Corbeiensi : Et alibi, Felicis, Amponii, Casti. In Gellonensi videntur Africæ attribui, utpote Africanis immixti, et nomina sic efferuntur : Amponi, ... Felicis, Casti. Ita plane in Labbeano. In Augustano duorum tanquam fit mentio, corrupto unius nomine, scilicet Amponii, pro Amponi, et Felicis. In

Richenoviensi, omisso uno, sic legitur : Et alibi, Felicis et Casti. Appendix Adonis omnes exhibet hoc modo : Et alibi, Felicis, Amponi (pro Amponi) et Casti. Florarium Ms. meminit Felicis et Casti et aliorum multorum. At ultima verba forte sine auctoritate sunt addita. Editio Usuardi Lubeco-Coloniensis tantum meminit Felicis et Casti. At Grevenus habet : Et alibi, Felicis, Ammonii (pro Amponi) et Casti. Horum etiam fit mentio in auctis Bedæ codicibus, sed parum accurate, cum in aliquibus jungantur cum Victore Africano. Ex recentioribus Maurolycus duos e tribus sic commemorat : Item sanctorum Felicis et Casti.

E

DE S. CANDIDO VEL CANDIDA M.

ROMÆ.

SYLLOGE.

SÆCULO III
VEROSIMILIUS.
Candida seu
potius Candidus martyr,
qui ab Usuardo

In variis Martyrologiis Hieronymiani apographis unus hodie Romæ martyr recte annuntiat; ast cum uno eodemque modo non efferatur in his omnibus, dubium fit, virilisne, an feminei sexus existiterit. In Epternacensi seu S. Willibrordi apographo signatur : v. Non. Oct. Romæ Candida; in Richenoviensi vero, seu Divitis-Augiæ in Germania : v. Non. Oct. Romæ Candidi. Florentinus in eruditis Annotationibus, quas ad hunc diem Lucensi suo apographo subdit, posteriorem lectionem præfert, quod hanc plures Hieronymiani codices cum Romano hodierno, Usuardo aliisque hagiologis exhibeant. Florentini opinionem, ut probabilior, propense amplector, tum quod Epternacense apographum, quamvis antiquissimum, mendis non careat, tum quod Usuardus, ex quo Martyrologii Romani reformatores alique martyrologi hausere, annuntiationem hodiernam, qua S. Candidum, non Candidam, scribit, ex antiquis monumentis, diversis ab Hieronymianis apographis, haud dubie depromperit. Etenim illa S. Candidum non tantum Romæ, sed etiam Romæ ad Ursum pileatum consignat, quæ positio cum in Hieronymianis non exprimitur, necesse est, ut hanc ex aliis antiquis documentis acceperit.

alisque Romæ
ad Ursum pileatum hodie
ponitur;

2 Cum nihilominus, quæ qualiave hæc existierint, compertum non habeam, laudatam Florentini opinionem non quidem ut certam, sed ut probabilior, quemadmodum jam dixi, admitto. Hinc etiam fit, ut pro certo nequeam edicere, rectene, an male, S. Candidus ad Ursum pileatum ponatur. Romanum interim hodiernum, plurimique Fasti sacri recentiores, Usuardum hic etiam secuti, S. Candidum hodie sic memorant : Romæ ad Ursum pileatum S. Candidi martyris. Belinius tamen Sanctum Romæ breviter sic annuntiat : Romæ sancti Candidi martyris. Forte ejus ad Ursum pileatum positionem habuerit suspectam. Ut ut sit, nihil est, cur hic Usuardo fidem abrogandam, indubie pronuntiem.

Quapropter cum per positionem illam locus, ubi sanctus Martyr proxime a martyrio fuerit a fidelibus depositus, verosimiliter designetur, operæ pretium fuerit, quo ille utcumque innotescat, nonnulla hic in medium proferre; cum id præsertim ad tempus, quo Sanctus martyrio coronatus sit, lato saltem qualicumque modo definiendum conducatur. Antonius Bosius, et post hunc Paulus Aringhus in Roma sua subterranea duo, ad Ursum pileatum posita, distinguunt cœmeteria, Romæ persecutionum tempore Christianorum obsequio quondam destinata. Horum alterum extra urbem via Portuensi ad aliquam Ursi Pileati, unde et cœmeterii ad Ursum pileatum nomen acceperit, figuram situm fuit; alterum intra urbem, ubi nunc exstat ecclesia S. Bibianæ, in Esquilis, regione Romæ antiquæ quinta, in vico Ursi pileati per Sextum Rufum lib. de Regionibus urbis memorato, a quo et hoc vel certe ab aliqua Ursi pileati figura sibi vicinia cœmeterii ad Ursum pileatum nomen pariter induerit.

3 Primum, ut ex iis, quæ laudatus Aringhus non ante sæculum in passus est, si positio illa locum, lib. II cap. 19 num. 1 et 3 affert, recte consequitur, nec citius quam sæculo tertio, nec serius quam anno 269 fuit exstructum. Secundum vero, uti idem Aringhus lib. IV cap. 42 num. 5 docet, sub impio Juliano Apostata, atque adeo non ante sæculum quartum, media sui parte jam præterlapsam, initium accepit. In alterutro ex his cœmeteriis, si modo vera sit Usuardi annuntiatio, sensuque, quem supra assignavi, intelligenda sit, Sanctus terræ a fidelibus indubie fuit mandatus. Quapropter cum ditorum cœmeteriorum antiquius ante sæculum tertium non fuerit exstructum, necesse est, ut et S. Candidus, qui vel in illo vel in altero minus antiquo sepulcrum obtinuit, ante idem sæculum tertium martyrii palmam non fuerit adeptus. Atque ita quidem discimus, Sancti nostri martyrium nec primo, nec secundo æræ Christianæ sæculo posse affigi; ast num tertio vel quarto potest innecti? Cum plures Romæ Christiani sæculo tertio quam quarto passi reperiantur, malo ego S. Candidi martyrium ad sæculum tertium referre,

C. B.

F

AUCTOR
C. B.

referre, hocque propterea, addita tamen dubitandi formula, in margine adscripsi. Quod si tamen qua ratione in cœmeterio ad Ursun pileatum intra urbem sito certo queat statui Sancti nostri sepulcrum, sæculo quarto ejus martyrium, ob tempus, quo sepulcrum illud conditum docuimus, recte illigaris. Verum dubium est admodum, fueritne S. Candidus intra, an extra urbem tumulo mandatus.

ubi terræ
mandatus
est, siquet,
sit minus.

¶ Incertum ergo manet, tertione, an quarto sæculo martyrii palmam sit consecutus, eritque, ut consideranti patebit, pariter incertum, an id primo vel secundo sæculo non acciderit, si, ut fieri potest, ab Usuardo ad Ursun pileatum hodie annuntietur, non quod ibi sepultus, sed quod eo aliunde fuerit translatus. Quapropter quo rationibus supra allatis Sancti martyrii a primo et secundo sæculo recte removeatur, necesse est, ut hodierna Usuardi annuntiatio, quemadmodum jam ante satis innui, ad Ursun pileatum unius sepulturæ causa S. Candidum reponat; id autem fieri, prout etiam insinuavi, vero videtur similis. At Baronius in Annotatis, quæ ad hunc diem Martyrologio Romano subdit, alium prorsus sensum hodiernæ Usuardi annuntiationi attribuit, atque ea, S. Candidum ad Ursun pileatum passum poni. Ita, uti apparet, vir eruditissimus existimat, quod in ea antiquæ Romæ regione vetus legatur memoria lapidi incisa, qua ingens martyrum multitudo ad Ursun pileatum posita describitur. Vix dubitem, quin hæc, quam loco citato Baronius laudat, memoria sit altera ex binis inscriptionibus, numerum martyrum in cœmeterio ad Ursun pileatum intra urbem posito designantibus, atque ab Aringho plus semel jam laudato Romæ subterraneæ lib. IV, cap. 42, num 19 et sequenti exhibitis. Verum Usuardus urbes tantum, ubi passi sint martyres, non etiam illarum vicus solet signare. Ad hæc, uti ex eodem Aringho lib. et cap. citatis, num. 21 fas est colligere, omnes ii martyres, quos inscriptiones illæ recensent, cœmeterii ad Ursun pileatum martyribus non idcirco annumerantur, quod martyrio ibi coronati, sed quod vel sepulti, vel eo fuerint translati, ut, etiamsi S. Candidus ab Usuardo ad Ursun pileatum passus poneretur, id tamen Baronius, ob rationem jam discussam non recte affirmaret.

B

¶ Baronio nihilominus hic etiam adstipulatur Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ ad hunc diem sic scribens: Candidus apud Ursun pileatum (qui vicus erat urbis in Esquilis; ubi nunc ædes est S. Bibianæ virginis et martyris) martyrium passus ab Usuardo... refertur; extatque adhuc ibi ejus memoria inscripta, comprehensa scilicet, ut hic auctor verosimiliter vult, sub veteri plurimorum martyrum memoria ex Baronio mox laudata. Certe aliam, quæ S. Candidum nominatim memoret, memoriam non novi. Porro si S. Candidus, quod tamen

tempus, quo
martyrium
subit, plane
est incertum.

C

non puto, ab Usuardo ad Ursun pileatum, quod ibi passus sit, forte annuntietur, nihil plane suppetet, quo, ut consideranti patebit, ejus martyrium uni potius quam alteri e tribus prioribus æræ Christianæ sæculis attribuas, prorsusque manebit dubium, non tantum, an in cœmeterio ad Ursun pileatum intra urbem, verum etiam an in cœmeterio ad Ursun pileatum extra urbem S. Candidus sepultus, aut etiam eo translatus unquam fuerit. Ut tamen sit, Bosius supra laudatus, cui Piazza in Hemerologio suo sacro et Menologio Romano assentitur, Romæ subterraneæ lib. II, cap. 47, pag. 167 in eam opinionem propendit, quæ S. Candidum in cœmeterio, ad Ursun pileatum extra urbem via Portuensi sito, terræ mandatum statuit. Idcirco autem eo inclinatur, quod, ut conjicit, S. Candidus ortum duxerit ex præclarissima Romana Candidorum familia, cujus juris aliquando fuerit locus, in quo postmodum cœmeterium ad Ursun pileatum via Portuensi fuerit exstructum. Verum non video, solido aliquo fundamento illam Bosii conjecturam inniti. Quod si tamen S. Candidus in aliquo ad Ursun pileatum cœmeterio fuerit sepultus, id potius factum esse in cœmeterio ad Ursun pileatum extra urbem, quam intra urbem idcirco existimo, quod, uti supra docui, Sanctus ante sæculum quartum martyrio verosimiliter fuerit coronatus, tuncque cœmeterium ad Ursun pileatum intra urbem nondum existerit.

¶ Vides jam, credo, erudite lector, nihil afferri posse, unde sat certum fiat, quo tempore Sanctus noster passus fuerit, quove in cœmeterio, seu intra seu extra urbem sito, fuerit sepultus. Hinc Tamagus in Martyrologio Hispanico Annuntiationi, qua hodie S. Candidi, martyris Romani, ut ait, ad Ursun pileatum passi, apud Solanam, Ordinis S. Jacobi de Spatha, in cœnobio Fratrum SS. Trinitatis Excalceatorum depositionem commemorat, recte hanc annotationem subjungit: Ejus (S. Candidi) Acta periere, ideo tempus, quo martyrium pertulit, ignoratur. Ast mox addit: Illud certissimum est, quod sacra hujus Martyris lipsana Roma Madridium translata fuere cum aliis sanctorum Martyrum exuviis, quas R. P. F. Joannes ab Annuntiatione, SS. Trinitatis Ordinis Excalceatorum alumnus, a SS. Pontifice, Urbano octavo, cujus nepotis fuerat confessarius, accepit, et Generali Ordinis misit, ut inter monasteria sui Ordinis in Hispania divideret; qui hoc sanctum corpus Candidi monasterio Solanensi in Martia, nostris Mancha, donavit, ubi adhuc collitur, et honorifice custoditur. Unde inter omnia incerta, quæ de Sancto hactenus disseruimus, saltem ejus in Hispania cultus, si modo Tamagi Candidus a Nostro, quod non ausim asserere, non distinguitur, certus evadet atque indubitatius. Ceterum de S. Candido, cum nulla ejus Acta exstant, plura non novi.

E
In Hispaniam
translatus,
ibique cultus,
a Tamago
asseritur.

DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND., FAUSTO M., CAIO, PETRO, PAULO ET QUATUOR ALIIS

ALEXANDRIÆ ET FORTE ALIBI IN ÆGYPTO.

C. B.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. S. Dionysius, episcopus Alexandrinus, cur hodie detur; sanctorum Sociorum ejus in Fastis sacris memoria, locus et tempus felices et vita excessus.

ANNO CCLXY,
CIRCITER, ET
INITIO S.ÆC. IV.
S. Dionysius,
Martyrologio
Romano hodie
inscriptus,

Eartyrologio Romano hodierno reformato hæc hodie annuntiatio inscribitur: Eodem die (tertio Octobris) sanctorum martyrum Dionysii, Fausti, Caii, Petri, Pauli et aliorum quatuor, qui primo sub Decio multa passi demum sub Valeriano ab Emilianio præside diu tormentis vexati martyrii palmam meruerunt. Novem hos Sanctos, quorum quinque nominantur, quatuor inveniuntur anonymi, nullis prorsus antiquis Lati-

norum Fastis sacris ad hunc diem insertos invenio; ast eos ex Menologio Sirlletiano eruditissimi Martyrologii Romani reformatores dubio procul accepere. Id ipsemet Baronius, horum unus, in Annotatis, quibus illud illustravit, non obscure indicat. Agunt, inquit, et de his (Sanctis annuntiatione Romani hodierni mox adducta contentis) hæc item die (tertia Octobris) Græci in Menologio (Sirlletiano scilicet) his verbis: Natalis sancti martyris Dionysii et Sociorum octo. Hic sub Valeriano et Gallieno imperatoribus adductus ad præsidem Emilianum. perseverans